

Strani uticaji, institucionalne ranjivosti i

izborni integritet u Crnoj Gori u susret izborima 2027:

IZMEĐU UTICAJA I UPLITANJA

CENTAR ZA
DEMOKRATSKU
TRANZICIJU

BRANIMO
DEMOKRATIJU

**Strani uticaji, institucionalne ranjivosti i
izborni integritet u Crnoj Gori u susret izborima 2027:**

IZMEĐU UTICAJA I UPLITANJA

Autor/ka:

**Dragan Koprivica
Jelena Jovanović**

Podgorica,
septembar 2026. godine

SADRŽAJ:

Kada strani uticaj postaje
demokratski rizik 4

1.
Kako posmatramo strane uticaje 6

2.
Ključne ranjivosti Crne Gore pred
izbore 2027. 7

3.
Kako uticaj izgleda u praksi:
studije slučaja 11

4.
Šta nam studije slučaja govore:
obrasci stranog uticaja 18

5.
Preporuke za jačanje otpornosti
izbornog procesa 20

KADA STRANI UTICAJ POSTAJE DEMOKRATSKI RIZIK

Crna Gora se sa štetnim stranim uticajima ne suočava kao sa nizom izolovanih incidenata, već kao sa trajnim političkim i institucionalnim izazovom. Njihova snaga ne proizlazi samo iz resursa i namjera aktera izvan zemlje, već i iz domaćih slabosti koje im omogućavaju da se ukorijene: netransparentnog vlasništva i finansiranja medija, političke zavisnosti institucija, nedovršenog izbornog zakonodavstva, neriješenih pitanja državljanstva i prebivališta, slabog nadzora nad finansiranjem političkih subjekata, kao i dubokih identitetskih podjela koje se mogu brzo aktivirati. Zbog toga se strano uplitanje rjeđe pojavljuje kao direktni spoljni pritisak jasno odvojen od unutrašnje politike i aktera. Ono najčešće djeluje preko domaćih posrednika, kroz formalno legalne poslovne i medijske aranžmane, političke saveze, vjerske i parapolitičke mreže, djelovanje trećih lica i koordinisano širenje manipulativnih narativa. U crnogorskom kontekstu posebno je opasan obrazac u kojem se unutrašnje podjele pretvaraju u infrastrukturu spoljnog uticaja.

Strani uticaj sam po sebi nije nelegitiman. Svaka otvorena država ima svoju diplomatsku, investicionu i medijsku dinamiku, stvara kulturne veze i razmjenjuje političke ideje koje dolaze izvan njenih granica. Problem nastaje kada je takav uticaj prikriven, netransparentan, koordinisan ili zasnovan na zloupotrebi institucionalnih i društvenih slabosti; kada mu cilj nije učešće u javnoj raspravi, već sužavanje prostora slobodnog političkog izbora, mijenjanje uslova izborne utakmice, nametanje interesa stranih centara moći ili slabljenje povjerenja u demokratske institucije.

Ono što dodatno zabrinjava nije samo kontinuitet ovih pojava, već i kontinuitet izostanka ozbiljnog državnog odgovora. Crna Gora godinama reaguje kasno, parcijalno i uglavnom tek kada pojedinačni slučaj preraste u javni skandal ili kad su direktno ugroženi nosioci moći. Kada upozorenja traju godinama, kada se isti obrasci ponavljaju, a poznate ranjivosti ostaju otvorene, institucionalna pasivnost postaje politička činjenica i, bez obzira na motive, sastavni dio problema. Nečinjenje ima i dodatnu cijenu: ono normalizuje uticaj. Ono što je u početku prepoznato kao izuzetak vremenom postaje prihvaćen model političkog djelovanja. Prekogrančne medijske kampanje počinju se tretirati kao uobičajene, netransparentne medijske akvizicije kao obične tržišne transakcije, podrška interesima stranih političkih centara kao legitimno političko opredjeljenje, a djelovanje institucija drugih država prema crnogorskim izbornim i političkim procesima kao neizbježna posljedica bliskih odnosa.

Odgovor države ne smije biti ni cenzura, ni zatvaranje društva, niti proizvodnja novih neprijatelja. Jednako je važno da se odgovor zasniva na dokazima i pravilima koja važe za sve, kako borba protiv štetnog stranog uticaja ne bi bila zloupotrijebljena za obračun sa političkim protivnicima ili ograničavanje slobode izražavanja. To, međutim, ne znači izbjegavanje prepoznavanja obrazaca koji su javno vidljivi, dokumentovani i potvrđeni kroz ponašanje aktera, vlasničke i političke veze, institucionalne odluke i medijske kampanje.

Ova publikacija predstavlja nastavak dugogodišnjeg rada CDT-a na suprotstavljanju štetnim stranim uticajima u Crnoj Gori. Ona nema ambiciju da obuhvati sve slučajeve i pojavne oblike takvog djelovanja, već da izdvoji najznačajnije i najilustrativnije primjere i kroz njih predstavi modele koji mogu biti upotrijebljeni u narednom izbornom ciklusu. Cilj je da se prepoznaju obrasci u kojima strani politički interesi, uz podršku domaćih aktera i korišćenje institucionalnih slabosti, mogu ugroziti integritet izbora, pluralizam medija, društvenu koheziju i evropski put države.

1. KAKO POSMATRAMO STRANE UTICAJE

1.1. Metodološki pristup i ograničenja analize

Analize koje CDT priprema u okviru zalaganja za ograničavanje malignih uticaja na izborne procese u Crnoj Gori i druge važne aspekte funkcionisanja demokratskog društva koncipirane su kao studije slučaja usmjerene na identifikovanje i bolje razumijevanje političkih, medijskih, finansijskih i ekonomskih aspekata ovih uticaja.

Monitoring se zasniva na praćenju sprovođenja važećih pravnih okvira, zvaničnih dokumenata i izvještaja institucija, izvještaja međunarodnih organizacija, nalaza organizacija civilnog društva, kao i javno dostupnih medijskih izvještaja i dokumentovanih slučajeva koji imaju ili mogu imati direktan ili indirektan uticaj na izborne i demokratske procese u Crnoj Gori. Važnu komponentu čini i rad novinarskog istraživačkog tima Raskrinkavanje.me, koji prati nove trendove medijskih uticaja i dokumentuje slučajeve dezinformisanja.

Treći izvor podataka je korišćenje savremenih softverskih alata koji mogu pratiti veliki broj portala i naloga na društvenim mrežama, kako bi se analizirali obim pojava, njihovi izvori i način distribucije. Metodologija ne podrazumijeva obradu svih slučajeva neprimjerenog uticaja, već identifikaciju najvažnijih – bilo po količini uticaja, njegovom intenzitetu ili novim modalitetima po kojima se taj uticaj obavlja i širi.

Za potrebe ove publikacije razlikujemo legitimni strani uticaj od nedozvoljenog ili malignog uplitanja. Diplomatski odnosi, investicije, medijski sadržaji, kulturne veze i političke ideje koje dolaze izvan zemlje sastavni su dio otvorenog društva. Problem nastaje kada se takav uticaj prikriva, kada se sprovodi preko netransparentnih finansijskih i vlasničkih aranžmana, nedozvoljenog političkog finansiranja, zloupotrebe institucija ili koordinisanih manipulativnih kampanja.

Granica je pređena kada se domaće ranjivosti koriste da bi se mijenjali uslovi političke i izborne utakmice, nametali interesi stranih centara moći, podrivalo povjerenje u demokratske institucije ili održavale društvene podjele koje olakšavaju političku kontrolu i mobilizaciju. U takvim slučajevima nije dovoljno posmatrati pojedinačne poruke izolovano: potrebno je pratiti mrežu aktera, vlasničke veze, izvore finansiranja, tajming i ponavljanje istih obrazaca.

2. KLJUČNE RANJIVOSTI CRNE GORE PRED IZBORE 2027.

2.1. Prekogranično vlasništvo i pluralizam crnogorskih medija

Medijsko tržište u Crnoj Gori posljednjih godina karakteriše izražena regionalizacija vlasništva. Ovakva struktura otvorila je brojna pitanja o medijskom pluralizmu, političkom uticaju i mogućnosti prenosa političkih i biznis interesa i uticaja iz susjednih država na crnogorski javni prostor, što je naročito opasno u izbornim kampanjama.

Važan institucionalni doprinos razumijevanju vlasničke strukture medija u Crnoj Gori predstavlja Digitalna mapa medijskog vlasništva koju je predstavila Agencija za audiovizuelne medijske usluge. Prilikom predstavljanja istaknuto je da transparentnost formalnog vlasništva predstavlja važan preduslov za zaštitu medijskog pluralizma, ali da sama registracija vlasništva nije dovoljna za razumijevanje stvarnih centara uticaja. Potrebno je analizirati povezana pravna lica, prekogranične vlasničke odnose, finansijske tokove i poslovne interese koji mogu imati uticaj na uređivačku politiku. Podaci potvrđuju da su među televizijama sa nacionalnim ili gotovo nacionalnim dometom dominantno zastupljene kompanije čiji vlasnici ili centri odlučivanja nijesu u Crnoj Gori, a u najvećem broju slučajeva riječ je o kompanijama registrovanim ili poslovno povezanim sa Srbijom.¹

Prema sadržaju non-pejpera Evropske komisije iz 2026. godine, Crna Gora treba da nastavi sa punom primjenom novog medijskog zakonodavstva, obezbijedi funkcionalnost regulatornih tijela i dodatno unaprijedi transparentnost vlasništva i finansiranja medija u skladu sa evropskim standardima. Posebno se naglašava potreba daljeg usklađivanja sa Evropskim aktom o slobodi medija, koji uvodi strože standarde transparentnosti stvarnog vlasništva, finansiranja medija i zaštite uređivačke nezavisnosti.²

I dok se zakonodavstvo i prakse u Crnoj Gori, doduše veoma sporo, usklađuju sa evropskim pravilima, u stvarnosti se nastavljaju prakse preuzimanja medija od strane centara medijske moći iz Srbije za koje postoje ozbiljne indicije da su povezani sa režimom Aleksandra Vučića. Ovi potezi, po suštini i tajmingu, mogu predstavljati pripremu i mobilizaciju za predstojeće izbore u Crnoj Gori. Vlasnici srpskog tabloida Alo i portala Alo online, koji je blizak režimu u Srbiji, kao i portala Pogled i Borba u Crnoj Gori, 5. maja su kupili portal IN4S.³

Imajući u vidu višegodišnja istraživanja i analize portala Raskrinkavanje.me, ovi mediji su prepoznati kao distributeri stranih informacionih manipulacija i izvori su širenja antievropskih narativa. Neki od njih, nakon što Raskrinkavanje označi njihove članke kao manipulativne, u veoma kratkom roku objavljuju ispravke u kojima moraju javno obznaniti da je ocijenjeni članak dezinformisao javnost. Stotine izmijenjenih članaka svjedoče da dezinformacije nijesu slučajna pojava, već obrazac koji zasluhuje sistematsko praćenje⁴.

¹ Agencija za audiovizuelne medijske usluge (AMU), transparentnostmedija.me portal.

² Biljana Matijašević, Danijela Lasica, "Non-pejper EK: Crnoj Gori je za reforme potreban intenzivniji rad i politička posvećenost", *Vijesti online*, 04.06.2025.

³ Danilo Misita, Mihailo Jovović, "IN4S prodat srpskom tabloidu "Alo", *Vijesti online*, 05.05.2026.

⁴ Jovana Đurišić, "Navodno "brisanje" Srba iz starog udžbenika: Nema ih u primjerima, ima u podacima", *Raskrinkavanje.me*, 18.08.2026.

Još ozbiljniji potencijalni udar na medijski pluralizam u Crnoj Gori predstavlja najavljena prodaja udjela grupacije United Media u Vijestima. Direktor kompanije Alpac Capital Pedro Vargas David pokušao je da uvjeri javnost da će planirana akvizicija očuvati uređivačku nezavisnost i proevropsku orijentaciju medija.⁵ Kao odgovor, manjinski akcionar i suosnivač Vijesti Željko Ivanović doveo je u pitanje transparentnost vlasničke strukture i političkih veza kompanije Alpac Capital i najavio da će osnivači osporiti svako eventualno preuzimanje pred nadležnim regulatornim tijelima i evropskim institucijama⁶. Najava transakcije izazvala je reakcije organizacija civilnog društva koje se bave slobodom medija i medijskim politikama, kao i Evropske federacije⁷, uz pozive na veću transparentnost i pažljiv nadzor regulatornih institucija.

Agencija za zaštitu konkurencije saopštila je da bi svaki pokušaj sprovođenja transakcije bez njene prethodne saglasnosti imao pravne posljedice.⁸ Sredinom avgusta i početkom septembra, Privredni sud Crne Gore usvojio je zahtjev osnivača i manjinskih vlasnika TV i ND Vijesti i privremeno blokirao promjene u vlasničkoj i upravljačkoj strukturi kompanije, ocjenjujući da postoji dovoljno osnova da se do razrješenja spora o prodaji većinskog udjela u njoj sačuva postojeće stanje.⁹

Naš istraživački tim će ovaj slučaj detaljno pratiti jer predstavlja jedan od najznačajnijih indikatora potencijalnog uticaja na naredni izborni ciklus koji može rezultirati gotovo potpunom kontrolom našeg medijskog prostora od strane poslovnih i političkih struktura iz Srbije.

2.2. Birački spisak, dvojno državljanstvo i prekogranično biračko pravo

U Crnoj Gori postoji dugoročni, sistemski problem državljanstva koji, uz crnogorsko, uporedo posjeduju državljanstvo neke druge države iako to zakon, u brojnim slučajevima, ne dozvoljava. To skriveno dvojno državljanstvo predstavlja značajan izazov za integritet izbornih procesa, posebno zato što različiti režimi državljanstva u regionu i odsustvo pouzdane razmjene podataka otvaraju prostor za manipulacije prebivalištem i biračkim pravom.¹⁰

Države regiona imaju značajno različite režime državljanstva i različite pristupe pitanju biračkog prava, što je njihovo suvereno pravo. Međutim, različiti pravni režimi, u kombinaciji sa nedovoljnom razmjenom administrativnih podataka, stvaraju prostor za političke sporove i manipulacije. Države, po pravilu, ne dijele podatke o svojim državljanima sa drugima, pa Crna Gora nema pouzdan način da utvrdi sva lica koja istovremeno imaju biračko pravo u više država.

⁵ "Direktor kompanije Alpac Capital: Proevropski mediji za evropsku budućnost Crne Gore", *CDM portal*, 19.06.2026.

⁶ Mihailo Jovović, "Odgovor Ivanovića Vargasu Davidu: U Vijestima nema šta da traži niko ko misli da može da ih kupi ili otme", *Vijesti online*, 20.06.2026.

⁷ Ivana Vlaović, "Sever: Pokušaj Vargasa Davida da preuzme "Vijesti" predstavlja udar na demokratiju i nezavisnost uređivačke politike", *Vijesti online*, 29.06.2026.

⁸ Mirko Kotlaš, "Biće posljedica pokušaju li da nas zaobiđu: Jovović o potencijalnoj prodaji "Vijesti" i transakciji mimo AZZK-a", *Vijesti online*, 26.06.2026.

⁹ Mihailo Jovović, "Stopirana promjena vlasništva u TV Vijesti: Privremena mjera Privrednog suda zbog spora o prodaji većinskog udjela", *Vijesti online*, 18.08.2026.

¹⁰ Centar za demokratsku tranziciju (CDT), *Dvojno državljanstvo i biračko pravo u Crnoj Gori. Između pravnog okvira i izazova promjene*, Podgorica, 2026.

Prema analizama nevladinog sektora¹¹, u biračkom spisku Crne Gore nalazi se preko 63 hiljade punoljetnih lica za koje postoji indikacija da ne žive u zemlji, a pretpostavka je da je većina njih vjerovatno stekla biračko pravo u nekoj drugoj državi iako su i dalje u našem biračkom spisku. To čini oko 11,6% ukupnog biračkog tijela i potvrđuje ozbiljne probleme glede ažurnosti biračkog spiska.

Analize nevladinih organizacija¹² ukazuju i na jasnu prekograničnu dimenziju problema. Tokom izbora 2021. godine u Nikšiću predstavljeni su nalazi o blizu 1.000 birača koji su istovremeno upisani u biračke spiskove Crne Gore i Srbije, suprotno važećem pravnom okviru. Slični nalazi evidentirani su i u Herceg Novom¹³, gdje su objavljene analize prema kojima je više od 10% ukupnog biračkog tijela upisano u registre prebivališta i biračke spiskove susjednih država – Srbije i Bosne i Hercegovine.

Politički značaj ovog problema najbolje se vidi na primjerima procesa odlučениh veoma malim razlikama. Referendum o nezavisnosti 2006. godine završen je sa svega oko dvije hiljade glasova više od praga od 55%, dok su parlamentarni izbori 2020. odlučeni razlikom od oko 7.000 glasova. U ovakvim političkim momentima uvoz birača može biti veoma isplativ za domaće i regionalne igrače koji imaju interes da nedozvoljeno utiču na izborne procese u susjednim državama.

Primjer koji slikovito opisuje model o kojem govorimo jesu izbori u Srbiji 2023. godine, nakon kojih je Evropski parlament usvojio rezoluciju kojom se traži međunarodna istraga nepravilnosti, posebno na izborima za Skupštinu grada Beograda. U rezoluciji je navedeno da postoje čvrsti dokazi o nepravilnostima koje su bile dio strategije nezakonitog i nelegitimnog izbornog inženjeringa, uključujući organizovano dovođenje birača iz Srbije i inostranstva kako bi glasali na lokalnim izborima u Beogradu.¹⁴

Evropski pravni okvir posebno ističe princip da birač može ostvariti biračko pravo samo jednom na istim izborima, što podrazumijeva efikasne mehanizme razmjene podataka između država i pouzdane evidencije birača. Direktiva 93/109/EZ uspostavlja mehanizam razmjene relevantnih podataka između država članica kako bi se spriječilo višestruko glasanje na izborima za Evropski parlament.¹⁵

Potencijalna manipulacija biračkim spiskovima, prebivalištem i državljanstvom ne bi samo proizvela nedozvoljene uticaje na nacionalne izbore zemalja regiona, već bi se mogla preliti i na izbore za Evropski parlament. Ukoliko bi Crna Gora postala članica EU bez rješavanja ovih problema, otvorilo bi se i pitanje da li bi građani država koje nijesu članice EU, kroz postojeće veze državljanstva i prebivališta, mogli direktno uticati na izbor predstavnika Crne Gore u Evropskom parlamentu.¹⁶

¹¹ Društvo statističara i demografa Crne Gore, "Živimo li u Crnoj Gori ili samo glasamo? Neslaganja između biračkog spiska i popisa", 2025. Dostupno na: <https://demostats.me/>.

¹² Bojan Bugarin, "Crnogorsko državljanstvo i prebivalište: Kako doći do ažurnog biračkog spiska", CEMI, Podgorica, jun 2021. Vidjeti i CDM, "Vujović: Skoro hiljadu birača iz Nikšića upisano i u birački spisak Srbije", CDM, 16.3.2021.

¹³ "CEMI: U Herceg Novom preko 2.500 birača iz drugih država", *Radio Slobodna Evropa*, 13.4.2021.

¹⁴ Dragan Koprivica, Milica Kovačević, *Dvojno državljanstvo i biračko pravo u Crnoj Gori: između pravnog okvira i izazova promjene*, Centar za demokratsku tranziciju, Podgorica, 2026.

¹⁵ Dragan Koprivica, Milica Kovačević, *Studija slučaja – Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Hrvatska i Srbija: Balkanski četvorougao: migracija birača i granice biračkog spiska*, Centar za demokratsku tranziciju, Podgorica, 2026.

¹⁶ Isto.

2.3. Izborne institucije između domaćih slabosti i spoljašnjih intervencija

Najznačajniji i najopasniji primjer direktnog uticaja na izborni proces 2023. godine jeste uloga Republičke izborne komisije Srbije i Ministarstva unutrašnjih poslova te zemlje u postupku provjere uslova za kandidaturu Milojka Spajića. Predstavници pojedinih političkih partija u Državnoj izbornoj komisiji (DIK) su, uz pomoć institucija Srbije i u do tada nepoznatoj i zakonom nepredviđenoj proceduri, tražili podatke o tome da li Spajić ima prebivalište i biračko pravo u Srbiji. Nakon odgovora srpskih institucija DIK je odbacio njegovu kandidaturu, dopuštajući da organi druge države neposredno utiču na domaću izbornu utakmicu.

Posebno je indikativno da RIK i DIK nijesu imale potrebu da ovakav oblik 'saradnje' primjene na druge predsjedničke kandidate niti na više stotina kandidata za poslanike. Državni organi Srbije, koji su u brojnim drugim predmetima veoma zatvoreni prema crnogorskim institucijama, u ovom slučaju odgovorili su promptno i dostavili upravo podatke potrebne da se diskvalifikuje kandidat koji je u tom trenutku predstavljao važan faktor izborne trke. Slučaj je stvorio opasan presedan, a kasnije je i dobio prvostepeni sudski epilog za diskriminatorno postupanja DIK-a.¹⁷

Prethodni izborni ciklusi pokazuju da se strani uticaji manifestuju kroz političko djelovanje stranih institucija i zvaničnika, finansijsku podršku političkim i parapolitičkim akterima, djelovanje vjerskih organizacija, medijske kampanje, dezinformacije, sajber prijetnje i pokušaje uticaja na formiranje vlasti nakon izbora. Posebno su izraženi uticaji iz regiona, prvenstveno iz Srbije.¹⁸

¹⁷ Nikola Dragaš, "Spajića otpisali samo zbog politike: Kako Osnovni sud obrazlaže presudu da je DIK diskriminisao lidera PES-a", *Vijesti online*, 24.07.2026.

¹⁸ CDT tim, *Inostrani uticaji na izborni proces u Crnoj Gori 2016-23*, Centar za demokratsku tranziciju, Podgorica, 2026.

3. KAKO UTICAJ IZGLEDA U PRAKSI: STUDIJE SLUČAJA

3.1. Strani uticaji u prethodnim izbornim ciklusima: obrasci i presedani

Izborne procese 2023. obilježile su intenzivne dezinformacione kampanje. Tabloidi iz Srbije otvoreno su favorizovali pojedine političke opcije, dok su njihove protivnike predstavljali kroz negativne i često manipulativne sadržaje. Posebno su korišćena navodna istraživanja javnog mnjenja nepoznatog porijekla i upitne metodologije, čiji je cilj bio oblikovanje percepcije birača pred izbore.¹⁹

Lokalni izbori u Nikšiću 2021. u medijima iz Srbije bliskim vlastima opisani su kao 'Bitka za Nikšić' i praćeni gotovo istim intenzitetom kao najvažniji politički događaji u Srbiji. Tokom kampanje zabilježeno je prisustvo osoba povezanih sa Srpskom naprednom strankom i političkim strukturama iz Srbije, a pojedini akteri bili su predmet policijskih provjera zbog sumnji u nezakonito unošenje novca namijenjenog kupovini glasova. Građanima su istovremeno plasirane lažne vijesti o gašenju električne energije na biračkim mjestima, organizovanju nasilja i drugim događajima čiji je cilj bio izazivanje straha i nepovjerenja.²⁰

Parlamentarni izbori 2020. održani su u izrazito polarizovanoj atmosferi nakon usvajanja Zakona o slobodi vjeroispovijesti i masovnih litija koje je organizovala Srpska pravoslava crkva (SPC). U tom periodu SPC je postala jedan od ključnih društvenih i političkih aktera, koja je otvoreno podržavala političke snage koje su se protivile zakonu i kasnije direktno učestvovala u formiranju Vlade. Nedavno smo imali prilike da javno čujemo svjedočenja neposrednih aktera u procesu formiranja Vlade nakon ovih izbora, Milana Kneževića i Dritana Abazovića, u kojima su iznijete činjenice o održavanju tri sastanka u manastirima SPC u Crnoj Gori čija je tema bila formiranje vlade, ali i direktnim uticajima SPC na sastavljanje izborne liste Demokratskog fronta prije ovih izbora i izbor kandidata za premijera 42. Vlade Crne Gore.²¹

Zabilježena je i finansijska podrška Srbije organizacijama i inicijativama bliskim pojedinim političkim opcijama, dok su politički lideri iz regiona javno podržavali određene partije i kandidate.²²

Ovo nijesu izolovani incidenti, već kontinuitet istih instrumenata koji se prilagođavaju političkom trenutku. Medijska kampanja, identitetska mobilizacija, politička podrška, finansijski i institucionalni kanali međusobno se dopunjuju i stvaraju okruženje u kojem domaći izbori postaju predmet regionalnog političkog nadmetanja.

¹⁹ Isto.

²⁰ Isto.

²¹ TV Adria, "30. avgust – šest godina kasnije", You Tube kanal: ADRIA TV Montenegro, dostupno na: 1:03:00 – 1:16:15.

²² CDT tim, *Inostrani uticaji na izborni proces u Crnoj Gori 2016–23*, Centar za demokratsku tranziciju, Podgorica, 2026.

3.2. Od podrške do diskreditacije: kako se mijenja odnos regionalnih medija prema crnogorskim političarima

Za bolje razumijevanje odnosa medija bliskih režimu u Srbiji dajemo tri kratke studije slučaja o njihovom izvještavanju o tri političara u Crnoj Gori: Milu Đukanoviću, Milojku Spajiću i Andriji Mandiću. Ovi veoma različiti političari imaju jednu zajedničku crtu – prošli su put od prijatelja do meta tabloidnih medija u Srbiji. Naredni primjeri pokazuju da ideološko opredjeljenje nije presudno; važnije je da li određeni akter u datom momentu 'smeta' ciljevima i aktuelnim političkim potrebama vladajuće klase u Srbiji.

Milo Đukanović: od prihvatljivog partnera do glavne mete

Za vrijeme dugogodišnje vladavine Mila Đukanovića u Crnoj Gori uspostavljena je praksa osnivanja podružnica medija iz Srbije. Ovi mediji su vrlo brzo postali sredstvo za napad na Đukanovićeve protivnike, ali i za širenje govora mržnje. Naročito je brutalna bila kampanja protiv direktorice MANS-a Vanje Čalović, dok je naslovnu stranu 'Šiptarska svinjarija' Zaštitnik ljudskih prava i sloboda okarakterisao kao govor mržnje²³. O bliskosti tadašnje vlasti i Informera govori i činjenica da je jednoj od proslava ovog tabloida prisustvovao tadašnji ambasador Crne Gore u Srbiji Branislav Mićunović.²⁴

Izvještavanje ovih medija o Đukanoviću u periodu 2012–2015. moglo se ocijeniti kao pozitivno ili makar neutralno: pisalo se o stabilnosti i 'izuzetno dobrim odnosima' dvije države. Kasnije ono postaje izrazito kritički i često neprijateljski orijentisano. Gotovo deceniju Đukanović je u tom medijskom krugu postavljen kao glavna meta u Crnoj Gori i predstavljan kao ključni politički protivnik interesa Srbije i SPC u regionu, kao 'diktator' koji je stvorio privatnu državu i vođa kriminalnih struktura.²⁵

Milojko Spajić: od „mladog perspektivnog političara“ do „zapadnog igrača“

Sličan put prošao je i Milojko Spajić. Samo nekoliko godina ranije mediji iz Srbije pronalazili su njegovu 'kopču' sa srpskim identitetom, predstavljali ga kao mladog perspektivnog političara i vjernika i isticali njegove profesionalne i lične ambicije, stipendije i nagrade. U ovim medijima mogli smo čitati gotovo romantične priče o mladom političaru koji se vratio iz inostranstva da mijenja Crnu Goru.²⁶ Vrlo brzo zatim u njihovoj interpretaciji postao je 'zapadni igrač' na koga se u više navrata obrušila Vučićeva medijska mašinerija.²⁷

Raskrinkavanje.me je dokumentovalo niz dezinformacionih kampanja i otvorenih medijskih napada na predsjednika Vlade. Promjena nije bila suptilna niti sporadična: isti medijski prostor koji ga je gradio kao poželjnog novog lidera počeo ga je prikazivati kao politički problem kada se njegov odnos prema interesima vlasti u Srbiji promijenio.

Treba napomenuti da je nedavno predsjednik Vlade Spajić ustvrdio da postoje ozbiljne bezbjednosne operativne informacije da će najavljeno zatvaranje novih pregovaračkih poglavlja u pregovorima s Briselom biti praćeno koordinisanim hibridnim djelovanjem, u koje su uključeni zvaničnici najmanje dvije države iz regiona, vjerovatno aludirajući na Srbiju, ali i Albaniju.²⁸

²³ Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Mišljenje br. 01-444/14 od 26.01.2025.

²⁴ "Ambasador Crne Gore kod inspiratora mržnje: Mićunović slavio sa "Informerom"', *Vijesti online*, 04.06.2018.

²⁵ "ZAKRVIO KLANOVE I POSTAO ŠEF KAVČANA! Otkrivamo kako je Milo Đukanović stvorio mafiju od koje strepi Evropa: AKCIJA ZAVADI PA VLADAJI!", *Republika.rs*, 16.10.2022; "Mafijaški bos šefovao braći Đukanović: Milo i Aco radili za Koza nostru – U dila i Tači", *Informers.rs*, 7.3.2026.

²⁶ "ZOVU GA MIKI, GOVORI 6 JEZIKA, ŠKOLOVAO SE U JAPANU Ko je Milojko Spajić, premijer Crne Gore! Ova zgodna brineta rodila mu ćerku", *Kurir portal*, 31.10.2023.

²⁷ Raskrinkavanje.me / pretraga: *Milojko Spajić*

²⁸ Mihailo Jovović, "Srbija i Albanija su države na koje je Spajić mislio kad je govorio o hibridnom djelovanju", *Vijesti online*, 27.08.2026.

Andrija Mandić: granice medijske političke podrške

Ovakva sudbina nije zaobišla ni vjerovatno najvećeg miljenika ovih medija, predsjednika Skupštine Crne Gore Andriju Mandića. Tokom izborne 2023. pojedini mediji iz Srbije otvoreno su ga favorizovali i promovisali, nazivajući ga "garantom Đukanovićevog debakla", a njegovu potencijalnu pobjedu "božjom pravdom".²⁹ Svega nekoliko godina kasnije, u gotovo istim medijima njegov status se promijenio i sve glasnije su se mogle čuti negativne ocjene njegovog rada.³⁰ Mandić je postao redovna meta ovih medija, ali i državnog vrha Srbije.

Zanimljivo je kako su ovi mediji uspjeli da povežu tri veoma različita politička aktera u istu kampanju. Povod je bila izmjena Ustava vezana za funkcionisanje pravosuđa koja je Crnoj Gori trebalo da omogući ključan korak ka članstvu u EU. Umjesto čestitki, iz dijela medija u Srbiji stigla je poruka: "Svi zajedno protiv srpskog jezika".³¹

Način izvještavanja o Đukanoviću, Spajiću i Mandiću pokazuje da ovi medijski sadržaji nijesu rezultat nezavisnog novinarstva u službi javnog interesa, već da se, po potrebi, svjesno koriste kao instrument političkog obračuna i promocije interesa zvanične Srbije.

²⁹ Jelena Jovanović, "Jutarnje emisije iz Srbije aktivno rade na promociji Mandića", *Raskrinkavanje.me*, 17.03.2023.

³⁰ "Mediji iz Srbije napali Mandića: "Krenuo Milovim stopama", "Bruka do vijeka"...", *CdM*, 03.06.2026.

³¹ "Skandal! Spajić i Mandić u paktu sa Milom Đukanovićem, svi zajedno protiv srpskog jezika?! (FOTO)", *Informer.rs*, 06.07.2026.

3.3. Samit u Tivtu: bezbjednosni incident kao okidač dezinformacione kampanje

Da pokušaja destabilizacije prilika u Crnoj Gori i stalnog pritiska na domaću i međunarodnu političku dinamiku nijesu pošteđeni ni najvažniji događaji vezani za evropske integracije pokazao je Samit lidera EU i Zapadnog Balkana koji je održan 5. juna 2026. u Tivtu. Glavne teme bile su proširenje i integracija regiona, a prisustvo više od 30 najviših evropskih i regionalnih zvaničnika predstavljalo je snažan signal podrške Crnoj Gori da postane sljedeća članica EU.

Ozbiljan incident zabilježen je neposredno uoči događaja kada je došlo do neočekivane posjete 87 lica iz Beograda. Crnogorska granična policija uskratila je boravak i vratila grupu državljana Srbije koji su, prema podacima Uprave policije, imali zadatak da neformalno obezbjeđuju boravak predsjednika Srbije Aleksandra Vučića. Zabrana je izrečena na osnovu bezbjednosne procjene da bi boravak tih osoba mogao predstavljati prijetnju po nacionalnu ili unutrašnju bezbjednost, a medijski izvještaji su pokazali da su među putnicima mahom bile osobe sa kriminalnim dosijeima i vezama sa režimom u Srbiji.³²

Od strane srpskih tabloida pokrenuta je lavina dezinformacija o tome kako su Srbi prošli "golgotu" na aerodromu Tivat, kako je među deportovanim građanima bilo žena, djece, starijih i bolesnih ljudi i kako su crnogorske vlasti imale dvostruke aršine u tretmanu Aleksandra Vučića u odnosu na druge lidere.³³ Rasprava je zatim prebačena na dobro poznate teme: jezik, istorijske odnose dvije države, antifašizam, kriminal i položaj Srba u Crnoj Gori.

Negativna kampanja nastavljena je tvrdnjama da su Crnogorci "anti-Srbi" i "gore ustaše od ustaša", uz narativ da je predsjednik Hrvatske Zoran Milanović doputovao u Crnu Goru ratnim brodom i bio dočekan uz najviše vojne počasti³⁴, dok se kvalitet tretmana Vučića pokušao osporiti i relativizovati. Raskrinkavanje.me je dokumentovalo i druge sadržaje kojima se nastojalo predstaviti da je Vučić na samitu bio ponižen ili marginalizovan.³⁵

Ovaj slučaj pokazuje koliko je efikasno moguće preuzeti dnevni red jednog važnog međunarodnog događaja: tema evropskog proširenja ostaje formalno prisutna, ali konfliktni i identitetski sadržaji preuzimaju pažnju publike. Upravo takav model može biti veoma efikasan u izornoj kampanji, kada je cilj da se racionalna rasprava o politikama potisne temama koje brže mobilizuju strah, bijes i identitetske teme.

³² Biljana Nikolić, "Putnici sa spiska – ekipa SNS-a za specijalne zadatke", *Vijesti online*, 3.6.2026.

³³ "Kakva tortura! Srbi prošli golgotu na aerodromu u Tivtu – Šta smo vam mi uradili?", *Informer.rs*, 03.06.2026.

³⁴ Jovana Đurišić, "U stavu mirno ali prije šest godina: Milanović nije došao Vojnim brodom u Tivat", *Raskrinkavanje.me*, 4.6.2026.

³⁵ Jovana Đurišić, "Pored Sančeza i za stolom: Vučić u Tivtu nije bio 13. prase u magarećoj klupi", *Raskrinkavanje.me*, 10.6.2026.

3.4. „Referendum – priča o izmišljenoj slobodi“: od uvreda do narativa o cenzuri

Dokumentarni film „Referendum – priča o izmišljenoj slobodi“, koji je producirala organizacija Centar za društvenu stabilnost iz Srbije, objavljen je u Srbiji na Informer TV, B92 i Dokumentarna TV, a televizije Adria i Prva iz Crne Gore emitovale su ga 20. i 21. maja, u vrijeme obilježavanja 20 godina od referenduma o nezavisnosti. Film je emitovan i na više YouTube kanala.³⁶

U filmu je jasna negacija nezavisnosti Crne Gore i crnogorskog identiteta, uz plasiranje niza diskriminatornih i dehumanizujućih stavova o Crnogorcima. Da ovo nije bezazlena i nekoordinirana akcija civilnog društva potvrđuje i struktura saradnika ovog Centra: od 49 saradnika, najmanje 15 su članovi vladajuće Srpske napredne stranke, 24 su zaposlena u državnim ili vojvodanskim institucijama i preduzećima koje kontroliše ta partija, a osam je na druge načine povezano sa SNS-om.³⁷

Agencija za audiovizuelne medijske usluge ograničila je reemitovanje Informer TV iz Srbije na šest mjeseci i novčano kaznila televizije Prva i Adria zbog emitovanja filma, uz navode o elementima govora mržnje, podsticanja nacionalne netrpeljivosti i diskriminacije, vrijeđanja dostojanstva i osporavanja legitimnosti nacionalnog identiteta Crnogoraca i ustavnog uređenja države.

Važno da je napomenuti još jedan uradak iste organizacije emitovan na TV Adria bio predmet interesovanja crnogorskih institucija – ovoga puta Višeg državnog tužilaštva, zbog dokumentarnog filma „Srebrenica – anatomija obmane“. Tužilaštvo je Sudu za prekršaje podnijelo zahtjev za pokretanje postupka protiv Adria TV i odgovorne urednice zbog prekršaja iz Zakona o zabrani diskriminacije.³⁸

Predsjednik Srbije Aleksandar Vučić ustvrdio je da u filmu „Referendum – priča o izmišljenoj slobodi“ nije vidio „nikakve uvrede“ i da je u Crnoj Gori na sceni „nedemokratska cenzura“.³⁹ Narativ o cenzuri brzo se zavrteo u medijima registrovanim u Crnoj Gori koji podržavaju politiku predsjednika Srbije, kao i u sličnim medijima u Srbiji. Gotovo preko noći rasprava o sadržaju dokumentarca postala je rasprava o „cenzuri“, a zatim se preselila na teren slobode medija, gušenja slobode govora, položaja Srba u Crnoj Gori, Mila Đukanovića, Stipe Mesića, NDH, referenduma, identitetskih podjela i drugih istorijskih i političkih sporova.⁴⁰

Ovo je jedan od najboljih primjera kako izgleda modus operandi televizija iz Crne Gore bliskih političkim i ekonomskim strukturama u Srbiji. Čak ni salve uvreda, dezinformacija i negiranja postojanja sopstvene države nijesu bile kočnica da emituju ovaj film. Još važnije, slučaj pokazuje šta se može očekivati u susret važnim političkim događajima i naročito tokom izborne kampanje: prvobitni sadržaj se potiskuje, a debata se prebacuje na mnogo širi identitetski konflikt u kojem je lakše mobilisati publiku.

³⁶ You Tube kanal: ADRIA TV Montenegro, „Referendum: Priča o izmišljenoj slobodi“.

³⁷ Balša Rudović, „Vučićevi „dokumentaristi“: Od 49 saradnika Centra za društvenu stabilnost, dvoje nema direktnu ili posrednu vezu sa SNS“, *Vijesti online*, 28.05.2026.

³⁸ Mina, Ne.V., „Tužilaštvo traži pokretanje prekršajnog postupka protiv TV Adria zbog filma ‘Srebrenica – anatomija obmane‘“, *Vijesti online*, 18.06.2026.

³⁹ „Zaustavljanje TV programa u Crnoj Gori nedemokratsko, strah od drugačijeg mišljenja“, *RTCG portal*, 22.06.2026.

⁴⁰ Milica Kovačević, „Kako je priča o govoru mržnje postala priča o cenzuri“, *Raskrinkavanje.me*, 11.06.2026.

3.5. Crna Gora i Hrvatska: bilateralni sporovi između evropske politike i regionalnih narativa

Posebno poglavlje odnosa Crne Gore i Hrvatske simbolički je otvoreno 28. juna 2024, kada je Skupština Crne Gore usvojila rezoluciju o Jasenovcu. Potez je došao u trenutku kada nije zabilježena nijedna relevantna izjava kojom bi se u Crnoj Gori negirali zločini i genocid počinjen nad Srbima, Jevrejima i Romima, kao i zločini nad Hrvatima koji su se protivili ustaškom režimu u NDH. Direktno učešće u kampanji koja je prethodila usvajanju rezolucije imao je i predsjednik Srbije Aleksandar Vučić, koji je prethodno izjavio da Crna Gora rezoluciju nikada neće donijeti “jer ne smije”. Nakon toga Hrvatska je preduzela niz konkretnih političkih i diplomatskih poteza, uključujući blokiranje zatvaranja poglavlja 31 i postavljanje otvorenih bilateralnih pitanja.⁴¹

Raskrinkavanje.me u kontinuitetu prati izgradnju antihrvatskog narativa koji se u medijima u Crnoj Gori i Srbiji, u vlasništvu kompanija ili pojedinaca bliskih predsjedniku Srbije Aleksandru Vučiću, brižljivo oblikuje kroz političke izjave, senzacionalističke i neproverjene vijesti i viralne objave na društvenim mrežama. Srž tog narativa može se sažeti u poruku da su svi Hrvati fašisti i ustaše skloni zločinima, uz stalni istorijski revizionizam i relativizaciju antifašističke borbe u Hrvatskoj.⁴²

Da ovi narativi djeluju uvjerljivije pomogao je i talas desničarskih ispada u Hrvatskoj, uključujući incidente usmjerene protiv pripadnika srpske manjine i javnu upotrebu pozdrava proustaškog režima iz Drugog svjetskog rata. Ova dešavanja i zapaljiva retorika nijesu ostali bez odgovora: postali su predmet snažne političke i društvene reakcije, uključujući više antifašističkih protesta širom Hrvatske. Upravo taj stvarni kontekst srpski i dio crnogorskih medija koriste za generalizaciju i kolektivno etiketiranje Hrvatske i Hrvata.

U kreiranju ovog narativa učestvuju i političari. Milan Knežević tvrdi da se Hrvatskoj “daje i što ne traži”, dok se Srbima u Crnoj Gori uskraćuju prava. Aleksandar Vučić prikazuje Hrvatsku kao silu koja nastoji “staviti Podgoricu pod svoju kontrolu” i uvući Crnu Goru u “antisrpsku politiku”, dok iz Vlade Srbije dolaze poruke da je Crna Gora “poligon za ustaško divljanje” i da ju je Hrvatska uzela “pod svoj protektorat”.⁴³ Svoju ulogu imaju i pojedini predstavnici SPC, čije su izjave o Hrvatima u Boki bile predmet reakcije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda.⁴⁴

Prikazani narativi sistematski grade sliku Hrvatske kao neprijateljske države koja želi da pokaže dominaciju i ponizi Crnu Goru. Time se podrivaju dobrosusjedski odnosi, polarizuje društvo i jačaju etničke tenzije. U političkom trenutku u kojem se Crna Gora približava članstvu u EU, Hrvatska se kroz takve kampanje predstavlja kao prepreka evropskom putu, a svaki potencijalni dogovor sa Zagrebom kao nacionalno poniženje.

S druge strane, analiza izvještavanja medija iz Hrvatske pokazuje značajno manji intenzitet. Najčešće se prenose stavovi Ministarstva vanjskih poslova Hrvatske o otvorenim pitanjima, dok političke partije vlasti i opozicije uglavnom ističu značaj proširenja EU, diplomatskog rješavanja sporova i uzdržavanja od provokacija. Kao izuzetak se izdvaja Domovinski pokret, čiji predstavnici zauzimaju znatno tvrdi stav.⁴⁵

⁴¹ Dragan Koprivica, Sanja Despot, *Crna Gora i Hrvatska: novi i stari problemi i njihova evropska dimenzija*, Centar za demokratsku tranziciju, Faktograf, Podgorica, 2026.

⁴² Jelena Jovanović, “O komšijama sve najgore: Anti-hrvatski narativi kojima se cilja i EU”, *Raskrinkavanje.me*, 22.02.2026.

⁴³ Isto.

⁴⁴ Jelena Jovanović, “Backović će morati da pazi šta priča”, *Vijesti online*, 20.02.2026.

⁴⁵ “Kukavica: Nikada više nećemo dopustiti da Crna Gora bude platforma za napad na Hrvatsku”, *Portal Analitika*, 12.01.2025.

U hrvatskim ekstremnim desničarskim medijskim krugovima Crna Gora se prikazuje kao prostor nestabilnog identiteta podložan srpskom uticaju, dok se Boka Kotorska predstavlja kao istorijski hrvatski kulturni prostor čiji se identitet navodno potiskuje. U ekstremno desnim verzijama taj narativ prelazi u tvrdnju da je Boka "istrgnuta" iz hrvatskih zemalja i da "svaki kamen govori hrvatski". Iako ovi mediji čine marginu hrvatske medijske scene sa veoma malim realnim uticajem, njihove poruke mogu biti korišćene kao dodatno gorivo za antihrvatske kampanje u Crnoj Gori i Srbiji.⁴⁶

Crna Gora je postala svojevrstan poligon političke, medijske i diplomatske "bitke" između Hrvatske i Srbije, u kojoj značajno učestvuje i dio političkih partija iz Crne Gore. Srbija koristi svoju medijsku infrastrukturu, mrežu uticaja i jake veze sa nekim političkim subjektima u zemlji kako bi stalno izazivala destabilizaciju i pravila prepreke na putu ka EU. S druge strane, hrvatska diplomatija u posljednje vrijeme koristi taktiku preplitanja kriterijuma za članstvo i bilateralnih pitanja kako bi proizvela dodatni politički pritisak i ostvarila svoje unutrašnje političke ciljeve.⁴⁷

Ovaj komplikovani regionalni trougao može se veoma jednostavno aktivirati tokom naredne izborne kampanje. Crnogorske vlasti zato moraju imati pripremljen odgovor koji neće prihvatiti logiku medijskih ultimatumata i identitetske mobilizacije, već će bilateralne sporove vraćati u institucije, evropske procedure i, gdje je potrebno, međunarodne mehanizme za rješavanje sporova.

⁴⁶ Davor Dijanović, "Boka kotorska – biser Mediterana u kojemu svaki kamen govori hrvatski", *Obnova*, 15.04.2019.

⁴⁷ Ilustrativan primjer za to je nedavna izjava ministra vanjskih i evropskih poslova Gordana Grlića Radmana da pitanje imovine Hrvata u Crnoj Gori nije bilateralno pitanje, već pitanje statusa i položaja hrvatske manjine koje potpada pod Poglavlje 23 – vladavinu prava, temeljna prava i pravosuđe. Iako su prava manjina nesporno dio za članstvo i Poglavlja 23, ovo pitanje do sada nije bilo problematizovano u izvještajima Evropske komisije o Crnoj Gori, što otvara prostor za tumačenje da se preko "evropskih pravila igre" pokušavaju riješiti bilateralni problemi.

4. ŠTA NAM STUDIJE SLUČAJA GOVORE: OBRASCI STRANOG UTICAJA

Pojedinačne studije slučaja razlikuju se po akterima i neposrednom povodu, ali zajedno pokazuju veoma prepoznatljiv i ponovljiv modus operandi. Strani uticaj u Crnoj Gori najčešće ne dolazi kao izolovana poruka iz inostranstva, već kroz kombinaciju domaćih posrednika, prekogranične medijske infrastrukture, identitetskih tema i institucionalnih slabosti. Kada se isti mehanizmi ponavljaju iz ciklusa u ciklus, njihovo prepoznavanje nije politička interpretacija nego osnov za pravovremenu zaštitu demokratskog procesa.

4.1. Strani uticaj najčešće koristi domaće posrednike

Najefikasniji oblici stranog uticaja koriste domaće posrednike: medije (ne)registrovane u Crnoj Gori, političke partije, institucije, vjerske strukture, nevladine i parapolitičke organizacije i pojedince. Domaći posrednik stranom interesu daje lokalni legitimitet, prikriva ili relativizuje njegov izvor i omogućava da se spoljni politički cilj predstavi kao autentična unutrašnja inicijativa.

4.2. Prekogranična medijska infrastruktura pojačava domet

Prekogranično vlasništvo, distribucija i uređivačke veze stvaraju infrastrukturu kroz koju politički sadržaj proizveden u Srbiji može gotovo trenutno postati dio crnogorskog javnog prostora. Kada se vlasničke veze ukrste sa političkom bliskošću, istim narativima, sinhronizovanim kampanjama i ponavljanjem manipulativnih sadržaja, medijska infrastruktura postaje jedan od najvažnijih instrumenata političkog uticaja.

4.3. Identitetske teme omogućavaju brzo širenje konflikta

Jezik, vjera, nacionalni identitet, referendum, Drugi svjetski rat, politike država u okruženju i status manjina predstavljaju najbrže okidače političke mobilizacije. Konkretni događaji – bezbjednosna odluka, regulatorna mjera ili bilateralni spor – vrlo brzo se prevodi u pitanje kolektivnog identiteta. Tada činjenice prvobitnog slučaja prestaju da budu centralne, a javna rasprava prelazi na teren na kojem su strah, istorijska sjećanja i osjećaj ugroženosti mnogo efikasniji politički instrumenti.

4.4. Meta kampanje može se promijeniti bez promjene obrasca

Studije o Đukanoviću, Spajiću i Mandiću pokazuju da 'miljenici' i 'neprijatelji' nijesu vječni. Meta se mijenja, a obrazac ostaje. Političar koji je u jednom trenutku promovisan kao poželjan partner može preko noći postati 'zapadni igrač', izdajnik ili protivnik srpskih interesa kada njegov potez odstupa od političkih očekivanja centara moći u Srbiji.

4.5. Institucionalne praznine povećavaju efekat spoljnog uticaja

Neprecizne izborne procedure, slab nadzor političkog finansiranja, nepotpuna transparentnost medijskog vlasništva, neusklađeni registri prebivališta i druge slabosti našeg sistema nijesu samo administrativni nedostaci. Oni su infrastruktura kroz koju strani politički interes može biti preveden u konkretan domaći učinak. Zato je institucionalna pasivnost, kada traje godinama uprkos upozorenjima, sastavni dio problema.

4.6. Promjena teme je poseban oblik informacionog djelovanja

Promjena teme je jedan od najefikasnijih instrumenata informacionog djelovanja. Slučajevi iz Tivta i oko filma "Referendum – priča o izmišljenoj slobodi" pokazuju isti obrazac: bezbjednosna odluka ili sadržaj filma brzo nestaju iz centra rasprave, a zamjenjuju ih cenzura, položaj Srba, ustaštvo, nacionalno dostojanstvo i istorijski sporovi. Tako se činjenično pitanje pretvara u identitetski konflikt, a publika se mobilizuje oko emocija umjesto oko provjerljivih činjenica.

Zajedničko za sve ove obrasce jeste činjenica da je uticaj najefikasniji kada ne mora da „ubijedi“ većinu građana u jednu tvrdnju. Dovoljno je da promijeni temu kampanje, pojača nepovjerenje, aktivira identitetske podjele ili iskoristi proceduru koja nije dovoljno jasna.

5. PREPORUKE ZA JAČANJE OTPORNOSTI IZBORNOG PROCESA

Preporuke u nastavku predstavljaju kratkoročne i srednjoročne prioritete za zatvaranje najvažnijih ranjivosti. Dio mjera moguće je pokrenuti ili unaprijediti uoči narednog izbornog ciklusa, dok druge zahtijevaju duži zakonodavni, institucionalni i regionalni proces. Njihova svrha nije obećanje da se svi problemi mogu riješiti do 2027, već uspostavljanje jasnog pravca djelovanja i pokretanje reformi koje će smanjivati prostor za štetne strane uticaje.

5.1. Transparentnost medijskog vlasništva i finansiranja

- Uspostaviti jedinstven i funkcionalan sistem javnog objavljivanja podataka o formalnim i stvarnim vlasnicima, povezanim pravnim licima, porijeklu osnivačkog kapitala, upravljačkoj strukturi i izvorima finansiranja od značaja za utvrđivanje mogućeg ekonomskog ili političkog uticaja na uređivačku politiku medija, za sve medije, uključujući onlajn portale.
- AMU obezbijediti jasna ovlašćenja za provjeru tačnosti i potpunosti podataka o vlasništvu i finansiranju medija, nadzor nad ispunjavanjem obaveza i izricanje djelotvornih sankcija za dostavljanje netačnih ili nepotpunih podataka i prikrivanje relevantnih informacija.
- U okviru najavljenog uvođenja provjere stranih investicija medijski sektor tretirati kao sektor od posebnog značaja za zaštitu demokratskih procesa i javnog interesa, uz procjenu porijekla kapitala, stvarnih vlasnika, koncentracije i potencijalnog spoljnog političkog uticaja.

5.2. Političko finansiranje i djelovanje trećih lica

- Unaprijediti zakonski okvir, osigurati njegovu dosljednu primjenu i uspostaviti djelotvoran nadzor kako bi se zatvorio prostor za prikriveno, nedozvoljeno posredno i inostrano finansiranje političkih subjekata i izbornih kampanja.
- U skladu sa preporukama ODIHR-a, unaprijediti postojeći okvir za djelovanje trećih lica u izornoj kampanji, posebno kroz jasnije definisanje obuhvata trećih lica, transparentnost njihovih stvarnih izvora finansiranja, primjenu zabrana koje u pogledu izvora finansiranja važe za političke subjekte i pravila koja će spriječiti zaobilaženje ograničenja donacija i troškova kampanje preko trećih lica.
- Ojačati nezavisnost, kapacitete i nadzorna ovlašćenja Agencije za sprečavanje korupcije i propisati obavezu proaktivnog i pravovremenog nadzora, koji uključuje dubinske i unakrsne provjere podataka o finansiranju političkih subjekata i izbornih kampanja kroz relevantne registre i evidencije, uz objavljivanje pojedinačnih odluka i rezultata kontrola.

- Uspostaviti potpun, proporcionalan i odvraćajući sistem sankcija za kršenje pravila o finansiranju kampanja i partija, zasnovan na težini i obimu povrede, i posebno na finansijskoj i političkoj koristi ostvarenoj kršenjem zakona; za najteže i društveno najopasnije oblike nezakonitog finansiranja uvesti i krivičnopravnu odgovornost.

5.3. Profesionalizacija izborne administracije

- Transformaciju DIK-a u profesionalnu i nezavisnu centralnu izbornu komisiju (CIK) zasnovati na stručnim kriterijumima, transparentnom i konkurentnom izboru i jasnim pravilima odgovornosti.
- Zakonom urediti postupak provjere ispunjenosti uslova za kandidaturu, uključujući osnove, način i rokove za pribavljanje te korišćenje podataka od institucija stranih država, kako bi se obezbijedilo jednako postupanje prema svim kandidatima i spriječile diskriminatorne aktivnosti prema pojedinim kandidatima ili listama.

5.4. Nezavisnost medijskog regulatora

- Očuvati profesionalnu autonomiju Agencije za audiovizuelne medijske usluge u nadzoru medijskog dijela izborne kampanje i ukloniti rješenja koja bi regulator učinila zavisnim od političkih tijela ili izborne administracije u pitanjima iz njegove nadležnosti. Niti jedan državni organ, a naročito CIK, ne može davati prethodnu saglasnost ili odobrenje na akte i metodologiju rada regulatora u pitanjima iz njegove nadležnosti.
- Regulatoru obezbijediti jasan mandat za nadzor nad poštovanjem pravila izborne kampanje u okviru njegove nadležnosti i odlučivanje o prigovorima u hitnom postupku, uz jasno definisan sistem srazmjernih i gradiranih mjera i sankcija, prilagođenih vrsti, težini i posljedicama povrede.
- Svako ograničenje medijskog sadržaja mora biti jasno propisano zakonom, služiti legitimnom cilju i biti nužno i proporcionalno, uz puno poštovanje slobode izražavanja i prava na djelotvoran pravni lijek.

5.5. Birački spisak i regionalna razmjena podataka

- Nakon stvaranja preciznih zakonskih preduslova sprovesti sveobuhvatnu terensku provjeru registra prebivališta kroz individualizovane postupke zasnovane na pravno valjanim dokazima. Rezultat automatskog uparivanja podataka ne smije sam po sebi biti osnov za brisanje birača; mora predstavljati povod za pojedinačnu provjeru i odluku uz pravo na pravni lijek.
- Reformu biračkog spiska ne svoditi na jednokratno „čišćenje“, već unaprijediti izvorne registre i uspostaviti stalnu, zakonom uređenu kontrolu.
- U okviru MUP-a formalizovati inkluzivni mehanizam nadzora u kojem bi, uz predstavnike Ministarstva, učestvovali politički subjekti i akreditovane posmatračke organizacije, uz zaštitu ličnih podataka i mogućnost praćenja pojedinačnih postupaka brisanja.

- Unaprijediti regionalnu saradnju i razmjenu podataka relevantnih za tačnost biračkih spiskova. Evropska komisija bi trebalo da podrži uspostavljanje pouzdanih i kontinuiranih mehanizama saradnje između nadležnih institucija država regiona, kako razmjena podataka ne bi zavisila od trenutne političke volje vlada.

5.6. Odgovor na dezinformacije i strano informaciono uplitanje

- Razviti koordiniran multisektorski okvir za odgovor na dezinformacije i strano informaciono uplitanje, uz uključivanje regulatora, civilnog društva, medijskih i samoregulatornih organizacija. Naglasak staviti na transparentnosti, dostupnosti pouzdanih informacija, nezavisnoj provjeri činjenica, medijskoj pismenosti i drugim podsticajnim mjerama, jasnije definisati načine organičavanja sadržaja a samo u najekstremnijim slučajevima posezati za zabranama.
- Uspostaviti sistem za rano prepoznavanje dezinformacionih kampanja i stranog informacionog uplitanja kroz povezivanje analiza medijskih i onlajn sadržaja sa dostupnim podacima o političkom oglašavanju, finansiranju i medijskom vlasništvu. Posebno pratiti obrasce koordinisanog preusmjerenja rasprave, vještačkog pojačavanja dosega i organizovanog širenja identitetskih narativa i manipulativnih sadržaja koji mogu uticati na uslove izborne utakmice.
- Svako ograničenje slobode izražavanja mora biti jasno propisano zakonom, služiti legitimnom cilju i biti nužno i proporcionalno, bez stvaranja nesrazmjernog odvrćajućeg efekta na nezavisne medije i legitimnu političku debatu.

